

Onderzoek Verwey-Jonker Instituut

Het is tijd om sportinclusief te denken

Samenwerking tussen organisaties in de sociale sector en sportverenigingen helpt Wmo-doelstellingen bereiken. Hoe kunnen gemeenten deze organisaties en verenigingen verbinden, hoe kunnen ze sport en Wmo verbinden?

Sport maakt het mogelijk om gericht te werken aan de zelfredzaamheid en participatie van kwetsbare groepen. Denk bijvoorbeeld aan jeugdigen met opvoed- en opgroei problemen, vrouwen in de opvang of mensen met een psychische beperking. Onder de juiste voorwaarden kan sportdeelname deze groepen helpen bij het ontwikkelen van bijvoorbeeld sociaal gedrag, zelfvertrouwen en zelfregulatieve vaardigheden. Kortom, samenwerking tussen organisaties in de sociale sector en sportverenigingen kan bijdragen aan het bereiken van Wmo-doelstellingen.

Gemeenten

Gemeenten zijn meer en meer verantwoordelijk voor sociaal beleid. Sinds 1 januari 2013 ligt de verantwoordelijkheid voor de functiebegeleiding binnen de AWBZ bij de gemeente. Dit betekent dat zij de zelfredzaamheid van kwetsbare groepen moeten behouden en compenseren. Daarnaast worden gemeenten vanaf 2015 verantwoordelijk voor de jeugdzorg. En vanuit het gedachtegoed van de Wmo heeft de gemeente sinds 2007 al de verantwoordelijkheid om te zorgen dat alle burgers zo lang mogelijk volwaardig mee kunnen doen in de samenleving, al dan niet geholpen door vrienden, familie of andere bekenden. Deze zogenaamde decentralisaties binnen het sociaal beleid zet-

ten zich voort binnen de gemeentegrenzen. Gemeente verplaatst de verantwoordelijkheid voor de uitvoering ervan naar organisaties in de sociale sector, vrijwilligersorganisaties en burgers. Onder het mom van de 'eigen kracht van burgers' wordt steeds meer verwacht van de mensen zelf: het gezonde deel van de mensen kan het kwetsbare deel ondersteunen. Sportverenigingen bieden hiervoor mogelijkheden. Het zijn tenslotte bestaande verbanden die bestaan dankzij de maatschappelijke betrokkenheid van vrijwilligers. Een bredere maatschappelijke rol voor de sport is daarnaast een speerpunt van het landelijk sportbeleid. Buurtsportcoaches moeten de sportsector en andere sectoren met elkaar verbinden. Dit artikel biedt daarom ook aanknopingspunten voor de wijze waarop gemeenten buurtsportcoaches inzetten.

Verschillende kwetsbare groepen kunnen baat hebben bij sporten op een sportvereniging. Neem jongeren die een jeugdhulptraject volgen. Juist door samen te sporten met 'gezonde' leeftijdsgenoten kunnen zij sociale vaardigheden ontwikkelen. En vrouwen in de opvang kunnen door mee te doen op een sportvereniging nieuwe contacten leggen en hun zelfvertrouwen opbouwen. Van theorie naar praktijk is soms echter nog een lastige stap: hoe kunnen gemeenten de samenwerking tussen organisaties

De term 'sportinclusief denken' werd in het leven geroepen door Erica Terpstra.

in de sociale sector en sportverenigingen tot stand brengen en in stand houden?

Twee werelden

De cultuur en werkwijzen van sportverenigingen en professionele organisaties in de sociale sector verschillen van elkaar. Het zijn twee werelden. Sportverenigingen bestaan dankzij een passie voor sport bij bestuurders, vrijwilligers en leden. Daarbij staan een vrijwillig karakter en een sfeer van autonomie centraal. Sportverenigingen kenmerken zich daarnaast door informeel management met weinig hiërarchie, een vaak onduidelijke verdeling van taken en verantwoordelijkheden, informele communicatie en weinig op papier vastgelegde afspraken. Professionele organisaties hanteren meer formele werkwijzen en zijn meer bureaucratisch dan sportverenigingen. Ten slotte zijn er ook praktische zaken waarin organisaties in de sociale sector en sportverenigingen verschillen. Professionals werken bijvoorbeeld vooral overdag, terwijl vrijwilligers vooral 's avonds bereikbaar zijn. Een specifiek aandachtspunt is de omstandigheden waaronder de sportactiviteit plaatsvindt. Deze zijn nodig om de kans op een positieve uitwerking van sport op het gedrag, de vaardigheden of de gemoedstoestand van kwetsbare groepen te vergroten. Voor vrouwen in de opvang is het bijvoorbeeld alleen al om deel te nemen aan een sportactiviteit noodzakelijk dat deze plaatsvindt in een sociaal veilige omgeving. En als jeugdhulpinstellingen jongeren voor hun jeugdhulptraject begeleiden naar een sportvereniging, moeten zij zeker weten dat de mensen op de sportvereniging de vaardigheden hebben om op een juiste manier met hun cliënten om te gaan.

Maatschappelijk gericht

Er zijn sportverenigingen waar de bestuurders, vrijwilligers en leden extra maatschappelijke ambities hebben. Bij deze sportverenigingen is samenwerking met organisaties in de sociale sector en het opnemen van kwetsbare groepen geen belemmering voor het plezier en de passie van de bestuurders, vrijwilligers en leden van de sportvereniging. We noemen dit 'maatschappelijk gerichte sportverenigingen'. Een voorbeeld zijn de sportverenigingen die deelnemen aan het Rotterdamse programma 'Dertig clubs helpen Rotterdam vooruit'. Zij organiseren op eigen initiatief en met gerichte ondersteuning van Rotterdam Sportsupport maatschappelijke activiteiten. Uit onderzoek blijkt dat de sportverenigingen daar zelf ook baat bij hebben. Het imago van de sportverenigingen verbetert, het maakt leden trotser op hun vereniging, en nieuwe vrijwilligers die andere dan sporttechnische, logistieke of bestuurlijke taken willen verrichten, dienen zich aan. Toch zijn er voor het slagen van maatschappelijke activiteiten op sportverenigingen meerdere voorwaarden. Daarvan lichten we er hier één uit: de maatschappelijke activiteiten moeten aanliggen tegen de kernfunctie van de sportvereniging, namelijk het organiseren van sportaanbod op de verenigingslocatie. Juist daarom is de kans op succes groot wanneer organisaties in de sociale sector de sportdeelname van kwetsbare mensen in reguliere sportverbanden op maatschappelijk gerichte sportverenigingen proberen te vergroten. De sportvereniging hoeft tenslotte weinig te veranderen als zij kwetsbare groepen opnemen. Hooguit rekening houden met de specifieke kenmerken van deze groepen en trainers hiermee leren omgaan.

Stimuleren, verbinden, ondersteunen

Op basis van een literatuurstudie, drie praktijkvoorbeelden en interviews met landelijke deskundigen onderzochten wij de samenwerking tussen organisaties in de sociale sector en sportverenigingen. Bij de praktijkvoorbeelden (waarin de Tilburgse opvanginstelling Kompaan en De Bocht, de vrouwenopvang van Fier Fryslân en de Rotterdamse GGZ-instelling Pameijer samenwerken met sportverenigingen) hebben deze organisaties, de betrokken sportverenigingen en de gemeente een duidelijke eigen rol. De sociale professionals signaleren, verwijzen door en begeleiden de doelgroep. De sportvereniging verzorgt het sportaanbod en de begeleiding aldaar en de gemeente stimuleert samenwerking, verbindt sociale professionals en sportverenigingen, en ondersteunt sportverenigingen daar waar mogelijk en gewenst.

We bespreken in het vervolg vier specifieke acties waarmee gemeenten de samenwerking tussen organisaties in de sociale sector bevorderen. De eerste actie is het bevorderen van sportinclusief denken bij sociale professionals. De tweede actie is het aantal maatschappelijk gerichte sportverenigingen vergroten. De derde actie is het verbinden van de partijen en de vierde is het borgen van de kwaliteit van het sportaanbod voor kwetsbare groepen en de samenwerking.

Sportinclusief denken

Als gemeenten het belangrijk vinden dat organisaties in de sociale sector samenwerken met sportverenigingen, is het allereerst noodzakelijk dat Wmo-ambtenaren, medewerkers van het Wmo-loket, en beleidsmedewerkers in sectoren als welzijn en jeugd, sportinclusief gaan denken. De term sportinclusief denken werd eind twintigste eeuw in de nota 'Wat sport beweegt' in het leven geroepen door toenmalig staatssecretaris Erica Terpstra en houdt in dat organisaties uit niet-sportsectoren sport beschouwen als middel binnen hun werkmethoden. Voor beleidsmedewerkers jeugd is het bijvoorbeeld relevant te weten dat de sportvereniging een plek is om opvoed- en opgroei problemen bij jeugdigen in een vroegtijdig stadium te signaleren, en het is belangrijk dat Wmo-ambtenaren weten dat sporten op de sportvereniging voor cliënten uit de maatschappelijk opvang een manier is om hun participatie en zelfredzaamheid te bevorderen.

Wat betekent dit nu in de praktijk? Hoe kunnen gemeenten sportinclusief denken binnen organisaties in de sociale sector stimuleren? De gemeente kan sport op de agenda te zetten bij organisaties in de sociale sector, bijvoorbeeld door de maatschappelijke opvang of de jeugdhulpverlening te simuleren sport mee te nemen als onderdeel van het intakegesprek met nieuwe cliënten, en hen daarnaast te ondersteunen bij het leggen en

onderhouden van contacten met sportverenigingen. Daarnaast kan de gemeente hulpverleningsinstellingen voor kwetsbare groepen, zoals de geestelijke gezondheidszorg en de maatschappelijke opvang, belonen als zij sport als methodiek gebruiken binnen hun hulpverleningsaanbod.

Vitale vereniging

In het rapport 'Sportverenigingen in beeld bij de Wmo' onderscheiden wij sportgerichte en maatschappelijk gerichte sportverenigingen. Elke sportvereniging, sport- en maatschappelijk gericht, heeft een belangrijke plek in de samenleving. Mensen komen er samen, sporten er en kunnen er zichzelf ontplooiën. Maatschappelijk gerichte sportverenigingen hebben daarnaast extra maatschappelijke ambities, zoals het opnemen van kwetsbare groepen of het organiseren van sporttrainingen op scholen. In gemeenten waar organisaties in de sociale sector sport gebruiken in hun werkmethoden is het belangrijk dat een substantieel deel van de sportverenigingen een vitale, maatschappelijk gerichte sportvereniging is. Dus als gemeenten jeugdhulpinstellingen en opvanginstellingen stimuleren hun doelgroep te begeleiden naar een sportvereniging, is het van belang dat zij er tegelijkertijd voor zorgen dat de sportbegeleiders over de vaardigheden beschikken voor de omgang met deze mensen. Hoe reageren zij

De sociale partij blijft verantwoordelijk voor de hulpverlening.

bijvoorbeeld op de andere sporters? En hoe ga je als sportbegeleider om met een zeer opstandig persoon of iemand met een zeer laag zelfvertrouwen? Daarnaast moet bij deze sportverenigingen draagvlak zijn voor het opvangen van deze doelgroepen.

Gemeenten kunnen het aantal maatschappelijk gerichte sportverenigingen op twee manieren verhogen. Ten eerste door sportverenigingen met maatschappelijke ambities toe te rusten. Als een softbalvereniging cliënten van de maatschappelijke opvang de kans wil geven om bij hen mee te sporten in de reguliere teams, dan ligt het voor de hand dat de trainers hier enige vorm van begeleiding bij krijgen. Ten tweede door vitale sportgerichte sportverenigingen te verleiden tot het opnemen van kwetsbare groepen in het reguliere sportaanbod of tot het verzorgen van specifiek sportaanbod. Dit kan enerzijds door hen te laten zien dat de sportvereniging er zelf ook baat bij heeft: een beter imago, nieuwe leden en ingangen voor nieuwe sponsors. Anderzijds door deze sportverenigingen te belonen, bijvoorbeeld met korting op de huur van de accommodatie of voorrang bij het vernieuwen van accommodaties.

Verbinder

In de praktijk blijken maatschappelijk gerichte sportverenigingen en organisaties in de sociale sector die sport (willen) gebruiken in hun werkmethodeken elkaar moeilijk te vinden. Sommige gemeenten maken daarom inzichtelijk welke sportverenigingen open staan voor kwetsbare groepen, bijvoorbeeld via een website of in een folder. Als gemeenten deze sportverenigingen voorzien van een 'kwaliteitskeurmerk', zoals de Sportplusverenigingen in Rotterdam, weten organisaties in de sociale sector bij welke sportverenigingen zij terecht kunnen.

Het in kaart brengen van vraag (hulpverleningsinstellingen die sportinclusief werken) en aanbod (maatschappelijk gerichte

sportverenigingen) is vanwege de verschillende doelen, werkwijzen en organisatiecultuur in veel gevallen echter onvoldoende. In een aantal gemeenten zijn er dan ook verenigingsondersteuners of andere medewerkers van de gemeente die sportinclusief werkende organisaties in de sociale sector actief verbinden met vitale maatschappelijk gerichte sportverenigingen. Dit doen zij bijvoorbeeld door bijeenkomsten te organiseren waarin ze beide werelden bij elkaar brengen.

Kwaliteitsbewaker

De kwaliteit van sportaanbod voor kwetsbare groepen houden gemeenten in stand door trainers, andere vrijwilligers en bestuurders van sportverenigingen te ondersteunen. Vaak wordt dit gedaan door verenigingsondersteuners. Daarnaast kunnen zij de betrokken sociale professionals stimuleren hierin een rol te vervullen. Zij hebben tenslotte de meeste kennis over hun doelgroep. Het is overigens verstandig deskundigheidsbevordering van sportvrijwilligers te beperken tot kennis over de doelgroep en over het verzorgen van een sociaal veilige sportomgeving voor de doelgroep. De sociale partij blijft verantwoordelijk voor de hulpverlening en voor het bereiken van haar eigen doelstellingen.

Gemeenten borgen de kwaliteit van de samenwerking door een vinger aan de pols te houden en in te grijpen indien nodig. Het door onderzoekers van Wageningen Universiteit ontwikkelde 'HALL framework' biedt hier aanknopingspunten voor. Volgens dit model is het bij samenwerking tussen organisaties waarvan de cultuur en werkwijze verschillen ten eerste belangrijk dat een derde partij zorgt voor een gedeelde missie, bijvoorbeeld jongeren binnen jeugdhulptrajecten aan het sporten te krijgen op een sportvereniging. Dit helpt de jeugdhulporganisatie bij het bereiken van de hulpverleningsdoelen en het helpt de sportvereniging bij het werven van nieuwe leden. Het verzorgen van een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden, waarbij het zeker bij sportverenigingen belangrijk is dat de verschillende partijen hun kernfunctie behouden, is een derde rol van de onafhankelijke partij.

Kernactiviteit

We hebben gezien dat samenwerking tussen organisaties in de sociale sector en sportverenigingen een middel is voor het bereiken van Wmo-doelstellingen. Tegelijkertijd hebben organisaties in de sociale sector en sportverenigingen verschillende culturen en werkwijzen. Voor succesvolle samenwerking is het daarom noodzakelijk dat beide organisaties zich blijven richten op hun kernactiviteit. Voor de sportvereniging is dit het organiseren van sport, voor de organisatie in de sociale sector hulpverlening. De gemeenten heeft hierin een belangrijke rol. ▲

Niels Hermens en Erik van Marissing zijn onderzoeker bij het Verwey-Jonker Instituut. Anna Jansma is adviseur bij Oberon.

Dit artikel is gebaseerd op het rapport 'Sportverenigingen in beeld bij de Wmo. De rol van de gemeente bij de samenwerking tussen de sociale sector en sportverenigingen.' Hermens, N. (2013). Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.